УДК 821.161.2-311.6

СИНХРОННІ ЛІТЕРАТУРНІ КОМУНІКАЦІЇ В УКРАЇНСЬКИХ ІСТОРИЧНИХ РОМАНАХ 80-Х РР. ХХ СТ.

Ляшов Н.М., аспірант

Запорізький національний університет

У статті аналізуються синхронні літературні комунікації в історичних романах М.Івасюка та Г.Колісника, які вийшли в світ у 80-х роках минулого століття. Особлива увага акцентована на авторській інтерпретації національної історії.

Ключові слова: історичний роман, синхронія, комунікація, системність.

Ляшов Н.Н. СИНХРОННЫЕ ЛИТЕРАТУРНЫЕ КОММУНИКАЦИИ В УКРАИНСКИХ ИСТОРИЧЕСКИХ РОМАНАХ 80-х гг. ХХ ст. / Запорожский национальный университет, Украина.

В статье анализируются синхронные литературные коммуникации в исторических романах М.Ивасюка и Г.Колисныка, которые вышли в свет в 80-х годах прошедшего столетия. Особое внимание акцентировано на авторской интерпретации национальной истории.

Ключевые слова: исторический роман, синхрония, коммуникация, системность.

Lyashov N.M. SYNCHRONOUS LITERARY COMMUNICATIONS IN UKRAINIAN HISTORICAL NOVELS 80 th A XX item of / Zaporizhzhya National University, Ukraine.

In the article synchronous literary communications are analyses in the historical novels of M.Ivasyk and G.Kolisnik, which went out in light in 80th of the last century. The special attention is accented on author interpretation of national history.

Key words: historical novel, sinhroniya, communication, system.

Історична романістика звертає першочергову увагу на висвітлення історичних реалій у світогляді та психології учасників подій, у сферах культури й побуту, на людинознавчий зміст минувшини. Історичні твори – це переживання історії, яке зумовлене певним відбором, осмисленням та інтерпретацією автором документальних відомостей, проявленням і розвитком найбільших цінностей життя.

Теоретики виокремлюють два типи історико-літературних систем: 1) діахронні, які характеризують динаміку літературного процесу в хронологічних масштабах: культурна ера – літературна епоха – етап літературного розвитку – історико-літературний період; 2) синхронні, які характеризують якість літературного процесу, його естетичну своєрідність: типи культури – літературні напрямки – літературні течії – ідейно-естетичні потоки – жанрові й стильові тенденції – літературні школи [1].

У літературознавчій енциклопедії (автор-укладач Ю.Ковалів) термін синхронізм (грец. synchronismos – одночасність) трактується як збіг кількох процесів і явищ у певному часовому проміжку. Це поняття поширене і в художній, літературно-критичній, і в історико-літературній практиці [2, 398].

Поняття синхронії було введено у філологію і семіотику Фердінандом де Соссюром (1857-1913), і в його системному уявленні про мову воно позначало структурний підхід до розуміння та вивчення мови у часі, і безвідносно до осі часу. У літературознавстві цей термін позначає розгляд структури окремого твору, історико-літературної ситуації, жанру тощо. Походить це слово від грецького syn – "сумісно" та chronos – час, тобто "одночасність" і являє собою "вісь одночасності <...>, яка стосується відносин між співіснуючими речами, відкіля виключене будь-яке втручання часу" [3, 381].

У психології явище синхронії демонструє те, що при певних обставинах зовнішні події збігаються з внутрішнім психічним станом людини. Юнг зазначав, що синхронія основується на універсальному порядку смислу, який є доповненням до причини. Сприйняття структур упорядкування досвіду впливає на людей як смисл і переживається ними як гармонізація із зовнішнім і внутрішнім світом. При цьому чуттєві переживання продукуються синхронічною подією і психічною енергією, яку вони викликають [4].

Дослідник Б.Горгунг вважає, що синхронія – це процеси практичного відтворення і структурування літературних форм у часі. Синхронні літературні інтерпретації можливі як: 1) генетичне порівняння; 2) внутрішня реконструкція; 3) структурна типологія [5].

Л.Драгунська зазначає, що синхронія – це не текст, а структура тексту. На кожному етапі вона різна, як і різні взаємозв'язки персонажів, як один з одним, так і з оточуючим світом та різні фактори, якими вони позначаються. У залежності від цього, кожний літературний текст можна розглядати як прагматичний субстант синхронії. Літературним феноменом синхронії є більш-менш обмежена у часі і просторі ситуація, яка описується у творах. І ми можемо помітити ті механізми, які транслюють минуле у теперішнє, створюючи необхідні місточки між "там і тоді" і "тут і тепер" – і в перспективі інтегруючи ці аспекти у цілісне переживання [6].

Цікаву гіпотезу про можливість синхронного вивчення творів письменника висловив М.Бахтін у праці про поетику Ф.Достоєвського. Він зазначав, що в кожному творі потенційно закладені всі інші [7].

Із метою виявлення типологічних подібностей і відмінностей на рівні синхронних літературних комунікацій в українських історичних романах 80-х рр. ХХ ст. спробуємо проаналізувати підходи до цієї проблеми в історичних романах М.Івасюка та Г.Колісника.

Акцентуємо, що в історичних романах постійне виникнення нових інтерпретацій тексту обумовлене часовою, а звідси, і смисловою дистанцією між автором та інтерпретатором, тобто дистанцією соціальною, історичною, національною, культурною. Сприйняття художнього історичного тексту пов'язане з оточенням іншими контекстами, в результаті чого і виникає силове поле для розуміння та інтерпретації тексту, а потім оцінка його психологічних, естетичних, філософських явищ.

Відкритість цих систем у динаміці обумовлена перш за все тим, що будь-який синхронний зріз текстів фіксує елементи (моменти), які знаходяться на різних рівнях включення у систему протиставлень та взаємозалежностей. Тим самим, синхронний зріз текстів включає як ведучі й визначальні елементи, так і периферійні. Диференційований опис цих двох категорій, що відображають природу об'єкта, який вивчається, і привносить елемент комунікації.

Художні історичні твори живуть в уяві реципієнта у вигляді концепцій, образів, емоційних реакцій, досвіду переживань та роздумів, які породжує текст. Він є формою буття у словах, поняттях, образах, звуках, символах, які чекають того часу, коли замкнеться ланцюжок "автор – читач". І тоді текст починає жити, інтонувати, породжувати нові смисли та асоціації, різні значення. Текст притягує реципієнта в його світ емоцій та понять, поєднує читача в синхронній діалектиці інформаційного поля. І коли синхронія знаходиться на лінії відношень текст – реципієнт, то таке поєднання можна назвати комунікативним.

Комунікація (лат.communico – спілкуюсь, поєднуюсь) – своєрідний вияв суспільної природи мистецтва, твори якого виникають як результат співтворчості автора та реципієнта і виявляють свою естетичну вартість тільки в актах естетичного сприймання. У цьому сенсі письменник як автор спілкується з читачами – своїми сучасниками і нащадками, які, сприймаючи, інтерпретуючи по-своєму його твори, переосмислюють їх, але і певною мірою засвоюють естетичний досвід письменника [8, 374-375].

Виходячи з цього, серед багатьох функцій літератури як мистецтва слова виділяють і комунікативну, яка полягає в тому, що читач, сприймаючи та інтерпретуючи історичний текст, включається у діалог з автором. Оцінюючи історичні твори, встановлюється їх філіація (зв'язок, наступність), показуючи при цьому взаємні процеси і явища, синхронні літературні комунікації. Тобто, синхронія дозволяє встановити наявність спільних одиниць, які мають різний ступінь стандартності, системності, замкнутості або відкритості.

У статті розглянуто синхронні літературні комунікації в українських історичних романах 80-х рр. ХХ ст. Їх осмислення у синхронній перспективі може бути розгорнуто у вигляді моделі, яка заповнюється конкретним матеріалом. 1. Канали комунікації (комунікативні зв'язки, структура та форма спілкування); 2. Засоби комунікації (дискурсивні особливості, простір, час, символи тощо). Отже, скоректований синхронний порівняльний аналіз історичних творів дозволяє охопити широкі фрагменти відкритого ряду об'єктів і може розглядатися як засіб комунікацій.

Але при синхронному порівняльному аналізі треба дотримуватися певних вимог комунікації, зауважує Е.Некрасова. Перша з них – вимога детермінізму, тобто щоб тексти мали приблизно однакову концепцію реальності, щоб вибір однієї ситуації породжував у другому тексті приблизно ті ж самі уявлення. Детермінізм вимагає створення кожного наслідку від точної і певної причини [9].

Друга вимога – загальна пам'ять. Без неї потрібно б було кожного разу пояснювати контекст кожної фрази, кожного епізоду, а це перешкоджає загальній інформативності описуваного об'єкту. Але в деяких випадках коректно зробити повтор дослівний, синонімічний для створення зв'язності тексту у процесі його комунікативного розгортання.

Третьою вимогою є постулат тотожності. Він вимагає, щоб слово, подія, образ відносилися до одного й того ж об'єкту, описуваного як в одному випадку, так і в іншому. Існує ще одне правило, яке тісно пов'язане з правилом тотожності, це правило істинності.

У статті зроблено акцент на синхронні літературні комунікації в українських історичних романах М.Івасюка "Лицарі великої любові" (1987) та Г.Колісника "Полин чорний, мак гіркий" (1988) із дотримування вимог при порівняльному аналізі цих творів.

Однією із визначальних синхронних комунікацій є те, що при написанні історичних творів обидва автори з метою достеменнішого відображення історичних подій, народних характерів і героїв використовували історичні та літературні джерела. Варто зауважити, що М.Івасюка та Г.Колісника цікавили різні періоди

історичного минулого, але їхня наповненість однакова – боротьба українського народу проти поневолювачів.

Що стосується творчості М.Івасюка, то вона незаслужено мало вивчена. Він дуже любив рідний край. Напевно, тому темою його літературних досліджень і стали особливості буковинського етносу. Пізніше його захоплюють події XVII ст. І з-під пера М. васюка виходить дилогія "Балада про вершника на білому коні" (1980) та "Лицарі великої любові" (1987), яка стала майстерним поєднанням "людинознавства" і "народознавства" і відтворила художнє авторське бачення періоду народно-визвольної війни 1648-1654 рр. та 1671-1672 рр. Кожен із цих романів становить відносну самостійність, але зінтегровані вони єдиним замислом. Історично зумовлена потреба звільнення Буковини від бояр – це та теза, основна підвалина, на якій ґрунтується ідейно-художня концепція цих творів. Роман "Лицарі великої любові" постає як розширення у своїх внутрішніх концептуальних рамках роману "Балада про вершника на білому коні".

Г.Колісник у романі "Полин чорний, мак гіркий" велику увагу приділяє плину часу на важливому історичному відрізку – від Коліївщини до зруйнування Запорозької Січі. Однією з центральних проблем, яку узагальнює автор, є гайдамаччина. Г.Колісник художньо моделює постаті історичних осіб цього періоду.

"Серйозні зміни, – писав М.Жулинський в огляді "Роздуми над українською прозою 60-80-х років", – відбулися в історичному романі. На передній план – у кращих книгах – виходить "філософія історії" і морально-психологічне дослідження минулого, яке "перепускається" крізь спогади, роздуми й переживання головного героя" [10, 20].

У романі "Лицарі великої любові" М.Івасюк продовжує художню оповідь про історичну постать селянського ватажка періоду народно-визвольної війни 1671-1672 рр. Мирона Дитинку, яку було розпочато у романі "Балада про вершника на білому коні" (1980). В.Дончик вважає, що художнє відкриття автора у тому, що він уперше звернувся до подій і осіб історії Буковини. У зображенні визначного народного ватажка М.Івасюк доклав осмислену творчу уяву і багато дослідницької і джерелознавчої праці.

Звертаючись до історії, треба зазначити, що у другій половині XVII ст. селяни Буковини були повністю закріпачені. Основу феодального панування становила повна власність феодала на землю. Закріпачені селяни сиділи на відведених їм панських наділах, за користування якими вони відбували тяжкі феодальні повинності, які з половини XVII ст. значно збільшилися. Це і привело до народно-визвольної війни. Щоб підняти на визвольну боротьбу народні маси Буковини, Богдан Хмельницький встановив зв'язки з місцевим населенням через своїх спеціально надісланих уповноважених.

М.Івасюк спирається на історичне документальне свідчення, яке тільки згадує молдавський літописець Мирон Костін: "Піднявся в ті часи розбійник, а саме Дитинка, який у всіх на виду, явно без перешкод ходив по Хотинському і Чернівецькому повітах і управляв селами. Воєвода Стефан послав проти нього стольника Бучка з багатьма служилими людьми, які розгромили Дитинку, а всіх його людей розсіяли" [за Грабовецьким В.В.]. Ці документальні рядки є ще й свідченням того, що історик був неприхильний до героя, називаючи його "розбійником".

Але автор моделює свого героя не лише від архівів і документів, а від реставрування глибоких відчуттів героя, які йдуть від усної творчості рідної землі, свого народу, його способів сприймати світ, а вони теж є істинними.

"Попереду загону котився великий клубок наклепів, брехні й недоброї слави про Мирона Дитинку як про кривавого розбійника-зарізяку. Але даремне старалися бояри та усілякі дідичі, орендарі, корчмарі. Сільська біднота знала: заступників простого люду ніхто не зупинить. Отамана ж Дитинку прислав у цей край ще Богдан Хмельницький" [11, 35]. Цими словами автор немов би відповідає літописцеві, і продовжує "Дитинка – козак, ... не вміє і не хоче кланятися турецьким беям" [11, 42] і далі: "Таж у нас в Сороківському повіті навіть малі діти знають про нього. То добрий чоловік..." [11, 64].

Головний концепт твору у його назві, що виражає основну ознаку і вказує на почуття великої любові, яка проявлена до народу, до своєї землі, до коханої, до побратимів тощо. Він звучить у кінці твору, коли судили Апостола, то на його слова: "Я ж князь! Отамане, хіба ти дозволиш, аби голота судила мене?" На що Дитинка відповів: "У мене – не голота, а лицарі. Аби-сь знав: лицарі великої любові до рідного краю..." [11, 218].

Автор неодноразово у творі наголошує на любові буковинського народу до свого ватажка. Говорить Іван Курилюлька, коли довго не було Дитинки: "Вся Буковина, її люди, поля, гори, ліси, річки кричали мені: "Коли ти вмієш читати на звіздах, то маєш дізнатися, де наш оборонець Мирон Дитинка. Піди до нього й скажи, що буковинські кріпаки, старі й молоді гуцули та подоляни, не можуть жити без Дитинки, всі благають, аби він вернувся з далеких країв" [11, 78].

Селянський ватажок теж любить своїх побратимів та свій знедолений народ: "Таки отаман дуже дивний чоловік. Замість того, щоб турбуватися собою та своїми побратимами, задурно годує людей – журиться, аби їхні діти не вмирали" [11, 67]. Автор з любов'ю ставиться до козаків: "А козаки – душевний люд. Коли до них з добром і честю, то завжди допоможуть у біді"; "Де козаки, там звитяга" [11, 84]; "...козаки – найблогородніші воїни на світі, вони – як діти, з чистими, довірливими серцями" [11, 86].

Неспростовне прагнення М.Івасюка до епічності, до деталізованого відтворення переломних періодів вітчизняної історії моделюється у романі "Лицарі великої любові" версією народно-визвольної війни 1671-1672 рр. на Буковині проти бояр та турецьких поневолювачів: "Треба ж, нарешті, покласти край боярському і турецькому розкошуванню на українській землі" [11, 155]; "На нашій землі нікому не дозволимо вбивати, той хто вб'є сина цього краю, зазнає нашої помсти і в десятому поколінні" [11, 140]. Автор інтерпретує масштаб повстання селян проти бояр "Повстанці сходяться і до Чернівців. Там уже кілька сотень...Маємо пройтися по Заставні, Юрківцях і Боянчукові...Всюди біднота готує ножі, сокири, коси та гудзуваті довбні, аби було чим гнати потурнаків" [11, 158]; "Буковина звелася на ноги і вже готова до битви" [11, 171]; "Вся Буковина ніби стала величезним казаном, у якому закипіла пекельна ненависть кріпацького люду. Не було жодного села, де б лишилося все по-старому" [11, 198]. Так автор утверджує глибоку ідею звільнення, розкріпачення нації, створення нових умов для того, щоб українці врешті-решт стали господарями на своїх буковинських землях.

Протягом усього твору простежується вплив Хмельниччини, є органічні епізоди, чи просто згадки про гетьмана Дорошенка як зрадника українського народу: "Та біда в тому, що Дорошенко, ненавидячи польську шляхту, перебіг на сторону турків і кримчаків. Передав Правобережну Україну в руки падишаха" [11, 221].

Встановлюючи філіацію з попереднім текстом зазначимо, що у романі "Полин чорний, мак гіркий" Г.Колісника зображено історичні події, які відбулися майже через сто років від подій, описаних М.Івасюком у романі "Лицарі великої любові". Автором запропоновано версію перебігу й поразки гайдамацького повстання, переддень зруйнування Січі й остаточної втрати Україною своєї автономії. Г.Колісник звертає увагу на соціальні передумови Коліївщини, не применшує значення і соціальних протиріч.

Осмислення у синхронній перспективі допомагає встановити, що Г.Колісник своїм твором унаочнив зміни та трансформацію Запорожжя козацького. Вже закінчувалася епоха Січі, але ж все-таки козацтво існувало і поповнювалося військове братство новими воїнами, для яких: "Подвиги Сагайдачного, Палія, Сірка, Нечая,... були великою школою для кожного, хто зрікався довгого і нудного життя у рабстві й приходив пошукати волі чи й смерті. Військове братство на запорогах ніколи не було скопищем розбійників без роду-племені. Інакше б для нього усі держави, усі вірування, різні нації просто б не існували!" [12, 322].

Гайдамаччина стала плодом Запорожжя. Міць народу більше пристосовувалася до потреб часу – визволення своєї рідної землі від панів та поневолювачів. Драматично зображує Г.Колісник історичних персонажів – Залізняка, Гонту, Значко-Яворського, Калнишевського. Він допомагає у кожному розпізнати суто особистісну, неповторно-людську і суспільно-визначену реакцію на суворі умови.

Художньо змальовано Максима Залізняка – ватажка гайдамацького руху. Йому боліло серце за свій знедолений народ: "А Максимове серце хмільно кривавилося думкою про панів чужих та панів своїх. У краю, де землі на кожну живу душу могло стати стільки, що оком не окинути, у цій країні прості люди були доведені до безземельності й злиднів" [12, 456]. У романі він постає: "різкий, мов шаблюка. Мудрий не по літах. Чесний. Не ласий до слави", "слово його западало глибоко" [12, 466]. І це йому допомогло зібрати великі гайдамацькі загони для повстання. "Ось що таке літо 1768-го! Умань – то удар дзвону тим, хто зазіхає на чужі, не свої землі й народи" [12, 316].

Автор описує простих гайдамаків, наголошує на широкомасштабності гайдамацького руху та організації їхніх загонів: "Гайдамацькі загони – загони спільників. Об'єднані загрозою неминучої смерті, ходили, як у давнину запорожці, на пана й ляха" [12, 392]; "Гайдамаки, замаєні дрімучим лісом чи бур'яном високим, молоді, не уславлені, непримітні трудівники військового промислу" [12, 423].

У романі "Полин чорний, мак гіркий" кошовий Калнишевський виступає виразником інтересів козацької верхівки, яка ігнорує вимоги сіроми. Соціальний антагонізм особливо виявляється у повстанні проти старшини на Різдво 1768 р. Г.Колісник критичний до постаті Калнишевського, який свого часу не підтримав гайдамаків і навіть виловлював їх по степах. Але якими б суворими не були присуди автора, вони не виключають його співчуття до героя, що став жертвою як обставин, так і власної політичної короткозорості та інертності. "Ось він який, Калнишевський. Років йому насправді сімдесят п'ятий! Худорлявий, жилавий. Непоквапливість. Непоказна людська гідність. Яка свіжа пора у такий вік! Жевріють мудрі очі" [12, 402]. Але у романі, порівняно з картинами гайдамацького руху, лінія життя Калнишевського виписана менш докладно.

Головний концепт твору Г.Колісника теж у його назві, що виражає основну ознаку тогочасної доби і символічно вказує на жорстоку визвольну боротьбу проти панів та гірке, немов полин, життя поневоленого народу. Він звучить протягом усього твору. Автор неодноразово виписує непередбачуваність козацької долі: "Козак, котрий щойно перед тим порішив тьму супостатів та й сам втрапив у полон. Серце! Живе серце, пульсуючи упродовж віків, ронячи теплу кров, засівало по степу маки, маки..." [12, 315]. Маки символізують пролиту козацьку кров: "пульсувала, наче дим із люльки, яскраво-червона кров. – Маки, маки!" [12, 405].

Виходячи з цього, ще однією сюжетною лінією проходить у романі "Полин чорний, мак гіркий" сильний гуманістичний струмінь, який полягає в запереченні проявів насильства, засудженні розпалюваної між двома народами-сусідами ворожнечі. Гуманістичний потенціал розкривається образом Мелхіседека Значко-Яворського: "Мельхіседек у душі козак, як і ми з вами. Ви ж знаєте, шістдесят восьмий зорганізував він! Але як глибоко релігійний чоловік він ужахнувся жорстокості, як віруючий, він проти насилля" [12, 317]. Сам про себе він говорить так: "Моя діяльність – служіння богу й народу, до якого я і сам маю честь належати. Чим сильніше ішла навала уніатської пропаганди, тім більша необхідність виникала у протидії іновірному впливу і тим відвертіше йшла агітація в ім'я всього руського і православного" [12, 343]. У романі його зображено як пастора-козака, людину з широкими устремліннями, який чесно і праведно служив простим людям.

Відсутність програми та ідеології Коліївщини, слабка організація як складова повстання призвела її до поразки. Хоча в романі і подано останні години козацької вольниці, але водночас, виразно відчутна впевненість письменника у перспективах народу. Символічний круг нещасть та біди українського народу буде розрубано: "В самому повітрі витала надія на те, що зачаклований круг біди людської нарешті буде розрубано усім миром і настане щастя для усіх" [12, 449].

Осмислення синхронних літературних комунікацій у філіації творів "Лицарі великої любові" та "Полин чорний, мак гіркий", які були написані у 80-ті р. ХХ ст., дозволило зробити висновок, що М.Івасюк і Г.Колісник, концентруючи свою творчу увагу на відображенні періоду народно-визвольної війни й такого своєрідного в українській історії явища, як гайдамаччина, утверджують те, що українська національна історія явила справді безприкладні прояви героїзму, мужності, продовжувала в національному характері незламну життєстійкість, незнищенну здатність життєтворення. У художньому ствердженні таких якостей українського національного характеру й полягає головна цінність опису історичного періоду.

Синхронні літературні комунікації творів Г.Колісника та М.Івасюка відображують широку панораму національної історії. Активно використовуючи досвід, накопичений попередниками, вони вдалися до мистецького моделювання історичних періодів – боротьби українського народу проти поневолювачів. Це, звичайно, вимагало великої історико-дослідницької роботи, вміння сформулювати цілісну панораму давноминулих подій, спираючись передусім на фольклор і скупі відомості науки про минуле. Більш пильний погляд на твори цих митців дозволяє зробити висновки про неспростовне прагнення їх до епічності, до деталізованого відтворення переломних періодів вітчизняної історії, до ґрунтовного зображення натур непересічних людей, які б з максимальною повнотою вміщували в собі характерні риси доби.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лейдерман Н. Литературные итоги XX века / Н.Лейдерман // Вопросы литературы. – 2002. – № 4. – С. 26-30.
2. Літературознавча енциклопедія: В 2-х т. Т. 2 / Авт.-укладач Ю.І.Ковалів. – К.: ВЦ "Академія", 2007. – 624 с.
3. Литературный энциклопедический словарь / Под общ. ред. В.М.Кожевникова, П.А.Николаева. – М.: Сов. Энциклопедия, 1987. – 752 с.
4. Зеленский В. Базовый курс аналитической психологи / В.Зеленский. – М.: Кочито-Центр, 2004. – 437 с.
5. Горгунг Б. Единство синхронии и диахронии как следствие специфики языковой структуры // Соотношение синхронного анализа и исторического изучения языков / Б.Горгунг. – М.: Просвещение, 1960. – С. 5-20.
6. Драгунская Л. Бытие во времени как методологический аспект глубинной психологии. Синхрония и диахрония / Л.Драгунская // Логос. – 2006. – № 1. – С. 262-270.
7. Смирнов И.Порождение интертекста / И.Смирнов. – СПб., 1995. – 191 с.
8. Літературознавчий словник-довідник./ За ред. Р.Гром'яка, Ю.Коваліва та інш. – К.: Академія, 1997. – 752 с.

9. Некрасова Е. Вопросы типологии идиостилей // Очерки истории языка русской поэзии XX века. Поэтический язык и идиостиль. Общие вопросы / Под редакцией В.П.Григорьева. – М.: Наука, 1990. – С. 81-95.

10. Жулинський М. Роздуми над українською прозою 60-80-х років / М.Жулинський // Рад. літературознавство. – 1987. – № 11. – С. 18-24.

11. Івасюк М. Рицарі великої любові: Роман / М.Івасюк. – Ужгород: Карпати, 1987. – 242 с.

12. Колісник Г. Полин чорний, мак гіркий / У кн. З меча і до орала: Романи, повість / Г.Колісник. – К.: Рад. письменник, 1990. – С. 287-543.

УДК 371.3.315

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО СВІТОГЛЯДУ УЧНІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Макарова Т.М., к.філол.н., доцент

Криворізька філія ПВНЗ "Європейський університет"

Стаття присвячена з'ясуванню шляхів удосконалення сучасного уроку літератури за допомогою інтерактивних методів і прийомів навчання, котрі б забезпечили формування національного світогляду учнів та активізували їх громадянську позицію.

Ключові слова: інтерактивні методи та прийоми, світогляд, позиція.

Макарова Т.М. ФОРМИРОВАНИЕ НАЦИОНАЛЬНОГО МИРОВОЗЗРЕНИЯ УЧАЩИХСЯ НА УРОКАХ УКРАИНСКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ / Криворожский филиал ЧВУЗ "Европейский университет", Украина.

Статья посвящена определению путей усовершенствования современного урока литературы с помощью интерактивных методов и приемов обучения, которые бы обеспечили формирование национального мировоззрения и активизировали их гражданскую позицию.

Ключевые слова: интерактивные методы и приемы, мировоззрение, позиция.

Makarova T.M. FORMATION OF A NATIONAL OUTLOOK AT THE LESSONS UKRAINIAN LITERATURE / Krivoy Rog branch PHED "European University", Ukraine.

This article is for devoting the ways of improvement the lessons literature with the help of interactive ways techniques and training with wont al be the formation of the national ideology and activating their human position.

Key words: interactive methods and priory, ideology, position.

Сучасний розвиток педагогічної освіти, новітні інформаційні можливості вимагають від учителів необхідності озброєння новими методичними технологіями викладання української літератури та удосконалення системи філологічної освіти в цілому. Розвиток незалежної держави, зміна світоглядних орієнтирів, громадянське та патріотичне виховання на сучасному етапі висувають перед школою ряд завдань, які б враховували нові можливості осягнення творів художньої літератури, аналіз інформаційних ресурсів та вироблення таких підходів, котрі б дозволили забезпечити формування національної свідомості, світогляду завдяки набуттю достатніх знань про історію власної держави та культуру.

Однак, при цьому варто враховувати готовність та можливість учнів сприймати надану інформацію, рівень знань і вміння застосовувати їх. Важливою на цьому етапі є і здатність співставляти набуті знання з власним досвідом, проводити паралелі з вивченим раніше матеріалом у процесі аналізу позицій образів, мотивації їх поведінки та з метою виявлення рівня свідомого національного вибору. І тут на допомогу вчителям приходять інноваційні технології та методи аналізу, котрі сприяють розвитку творчого мислення учнів, а в недалекому майбутньому, повинні стати тим визначальним важелем, який забезпечить поступовий перехід від традиційної методики до активної взаємодії учня і вчителя, однак не шляхом цілковитого заперечення вироблених та апробованих роками знань, а в процесі їх розумного й логічного поєднання та модернізації.

Про те, що окреслена проблема на порі свідчать і дослідження теоретиків та практиків вищого й середнього освітніх рівнів. Так, на їхню думку, завдяки тому, що учень у процесі вивчення дисципліни перетворюється з пасивного спостерігача на активного діяча, котрий разом із учителем прагне досягти результативного навчання: *"інтерактивні технології <...> є важливим складником особистісно-*